

Piau thëri pëni reahuowi ã oni

Awei, hwei tēhē kami yama kini jornal tute yama a thaprarema, Reahumuwi hwei thē ã oni yama ki praiamayuwi thē ã oni.

Awei, hapē ēnaha thē pē nikereo kutaoma - 6 hawarihi xapopē thëri pē nikereoma, Missao Catrimani thëri pē pree pairioma, kami yanomae yama ki nohimayu pihio yaro 2 kipē pairioma, kami yama ki a totihi hiriprai pihio yarohe. Kami yama kini watoriki thëri yama pē praiamai paxioma, ihi thē ã oni, ihi yama pē mapraimai tēhē Totoni Novo Demini thëri pē praiamai paxioma, Pokara Hutuma thëri pēxē thē pē praiamai paxioma, Apiahikiha, kuwē yaro jornal yanomae yama a thaprarema.

Awei, ai thē ã kōo, yama ki nohimayorayuwi thē ã oni.

Hapao tēhē pata thē pē niayoma makii oxeyama ki raru hēaiwi yama ki nohimayu yaro yama ki humayu. Hapao tēhē pata thē pē niayu hikioma yaro kuē yaro oxe yama ki nohimayu. Hawarihi Xapopē thëri pēxē hapao tēhē thē pē xēyu hikioma yaro kuwē yaro hwei jornal yama a thaprarema, oxe yama ki raru hēaiwi yama ki xēyu pihio kōo taimi yaro yama ki yai nohimayu. Hapa pata thē pē yai xēyu hikioma yaro oxe yama ki raru hēaiwi yama ki niayu pihio kōo taimi kuwē yaro 6 hawarihi xapopē thëri pē pairio tēhē yama ki xi topraroma.

Awei, ipa thē ã kutaoma. Um abraço.

Lourenço Yoina (professor)

Watoriki theri pēxē Piau yanoha yama ki reahumuwi hwei jornal.

Awei, hapē naha watoriki theri pēxē yama ki reahumuwi tēhē hapē naha yama ki kuama. Yama ki xaari komi iama, kutarenaha yanomae yama ki nikereoma makii yama kini waripoyonimi, komi yama kini koraha yama u xaari koama. Inaha Piau yanoha yama ki reahumuwi tēhē yama ki kuama, yanomae yama ki komi kōkāmoma makii xaari yama ki reahumoma. Kami yanomae ai yama ki yaro yama kini wāripoyuu pihioimi kuwē yaro Piau yanoha yama ki pree prayonimi xaari yama ki nohimayoma. Inaha yama ki kuama.

Yama ki wayamu tēhē yama ki noa pree prayonimi, xaari yama ki iama. Kuwē yaro komi yamaki xi topraroma.

Komi yama ki iai totuhu yaro, inaha yama ki kuama. Piau yanoha yama ki komi kokamomu tēhē yakoana yama a koama makii yama ki xēyonimi. Xaari yama ki yaimorayoma. Ihi yama ki ha yaimorini xaari yama ki reahumoa xoarayoma. Ihi thē pē ha reahumorini xaari yama thē pē ximia xoarema. Kama thē pē yano pēhami.

Awei, inaha yama ki kuama. Piau yanohami yama ki komi kokamu tēhē, ihi hwei jornal yama a thama.

Kami yama ki pihio kupēnaha yama thē thaprarema.

Awei, thē ã kutaoma, maprarioma.

Enio Mayanawa Yanomami Piau Theri (professor)

MACUXI URIHIAMI HIRAMATUMA THĒ PĒ HEREAMUWI THĒ ã ONI

Awei, hapa Boa Vistaha dia 11 yama ki koa paripema. Dia 12 thē kuo tēhē Raposahami kami yanomae proheso yama ki rērea xoarayoma, carrohami. Ihi yama kiha kopani kama thē pē noa thayu tēhē kami yanomae proheso yama ki yēmaka tao xoaoma. Kutarenaha makuxi proheso pē kuoma. Hapē ēnaha ai thē pē proheso pree kutaoma: hwei Wai-wai pē proheso pata; hwei Baixo-Cotingo thëri pē proheso pata; hwei São Marcos thëri pē pata proheso; hwei Napoleão thëri pē proheso pata; hwei Serra

Bruno Yanomami e utupē

thëri pē proheso pata; hwei Amajari thëri pē proheso pata; hwei Serra da Lua thëri pē proheso pata; hwei Surumu thëri pē proheso pata. Inaha thē pē hwexio kutaoma kuē yaro thē yai kōkao mahioma.

Thē pē yai wāroho mahioma kami yanomae yama ki pree hwexioma yaro. Hapē ēnaha kami yanomae yama ki kutao paxioma: hwei Toototobi thëri 2 kupē proheso; hwei 2 Parawau thëri kupē proheso; hwei Demini thëri a proheso. Inaha kami yanomae yama ki kutao paxioma.

Awei, kami yanomae yama ki pairio tēhē thē yai pata totihioma. Raposa thëri pēni yama ki iamamahe. Kuē yaro yama ki ohunimi, BOI yama pē wama Makuxipē urhipē totihi mahi.

Awei, dia 16 thē kuo tēhē Assembléia a maprarioma. Kuē yaro dia 16 thē yai tēhē Boa Vistaha yama ki kōa kopema. Kami yama ki hereamu tēhē thē pree totihioma, kuē yaro yama ki xi topraroma.

Awei, thē ã xoa. Makuxi pēni kami yanomae yama ki kē herimaremahe. Inaha yama ki thaamamahe. Makuxi pēni yama kiha onimamorini kami yanomae yama ki primaremahe. Inaha yama ki kuama.

Daniel Watoriki thëri e thē ã oni

Lourenço Yoina e utupē

Awei, Makuxi pē urihiami yama ki huuwi hwei thē ã oni.

Makuxi pē hami yama ki huu tēhē hapēnaha yama ki kuama, kami yanomae yama ki warimahe: "Wēnaha kaho yanomae wama kiha aho economia a kua paxia tha?"

Inaha Makuxi pē kuma. Kami yanomae proheso wama ki wari hetēhē, ihi tēhē hutu yama pē utupē desenho

thaprai nomihoma, inaha yama thē thama. Kami yanomae yama kini yama thē pē tiaiwi, ihi thē pē warimahe Makuxi pēni. Awei, hapēnaha yama ki kē kuama, yama kiha wakēmamorini yama ki praiama tii tēhē, inaha yama ki kuama, Makuxi pē urhipēha yama ki hereamu tēhē.

Awei, hapēnaha kami yanomae yama ki prohesomuwi yama ki kutaoma, Makuxi pē urhipēhami yama ki hereamu tēhē: Huxiana u therixē, Paapi u therixē, Haxiu therixē, Watoriki therixē, Missão Catrimani theri kipēxē,

Lourenço Yoina Yanomami Piau theri

Awei, hwei thē ã ka kii Raposa urihia āha kuowiha yama ki hereamuwi thē ã, yanomae yama ki kē hereamuwi thē ã oni. Macuxi pē urhipē āha Raposa kuowiha kami yanomae yama ki kē hereamuwi thē ã oni thaprarema.

Hapēnaha kami yanomae yama ki kutaoma: Toototopi thëri yaha kixē, Parawa u thëri kupēxē, mori Demini thëri axē, porokotae Paapi u thëri kupēxē, mori Parahori a pree pairioma, Haxi u thëri axē, Missão Catrimani thëri pēxē, Pia u thëri axē. Inaha kure yama ki kē hereamoma. Marcosni yama ki pairipoma.

Enilton Macuxi ani yanomae yama ki yai pairiprama, hapēnaha kami ya ha macuxi pē kuma: "kami macuxi yama kini napē thē āha kaho yanomae wama ki pairiprai pihio".

Napē thē ã ha pē kuu tēhē hapēnaha ya kuu hwētiama: "awei, kami yanomae wamareki pairiprai pihio tēhē wamare ki pairiprai", ya kuma. Hapēnaha pē kē pree kuma: "kaho yanomae wama kini yanomae wama thē ã oni pree hiramai, yanomae yama thē ã pree pexima!", inaha kami yanomae wamare ki noa thamahe.

Kami yanomae proheso yama kini macuxi pēha yama ki kiaiwi yama thē ã pree wēama esikoraha yama ki kiaiwi kami yani ya thē ã komi wēama. Macuxi pē wāroho mahi makii ya pē noa thama.

Keni Karixa

Comunidade Raposa të waha kuawei ha yama ki warokema, wamareki hirakema yanomami yamaki waro hooma makuxi kama pë waroho mahi makuxi pë urihipi ahi totihiwë urih roxi yaro tomo koxi a xiro hehu pë makui hehu pë pata roxi kuwë yaro mau yopi upë xi rokoaihe maxita akahami kaparasipë haitomaheni upë yepimaihe wamareki iyamai totihio mahe. Napëni yanomami tëa pouweini wamareki kaiu kuoma rope wamaki huu wamareki noa tatama.

Yaro pë haikiareihe wamaki noteteai tëhë wamaki ohirayou wamareki noa tama ai tëpë kai hekuramoma, Ajaranihami tëpërë përiowei tëpë hekuramoma.

Waiha kamiyë yamaki praianotirayoma yamaki hapauximorini yamakiha yamorini pei yamaki hukohami horoi yamapë watopoma. Ai tëpëni araxina pë huupomahe makuxi yama pë pehi hore iyopoma, inaha kama tëpë kua nowe yamapë puhiriyaha tamani makuxi tëpë yahipi praku mahi *boi* pë pouhe makuxipë yami taya puhi hore kumamakui yanoki pata prauku mahi tare.

Makuxipë urihipiha yamaki hereapë e utupëmouwei të ã oni, ihi ya të taprarena yanomami yamaki humaipë omarëmahei. ihi të xiro tamaï yarohe kama makuxipë amoamounotioma yanomami yamakiha mapraruni yamaki yai xowaoma yamaki koa xoarayoma, *Boa Vista* hami yamaki korayoma mititiha yamaki kopema makuxi urihipi praha yaro. Miharu yamaki koonomi makuxipë aheteata ya puhi hore kuma makui yai praha mahi yamaki réama harutima wamotima yamapë waha taprama.

Ivan Raharapiwei tërixë
Marcio Hakoma tërixë kipë e utupë

Ivan Raharapiwei tëri e të a oni

Ai tëhë ã

Kokoiu, 25 de fevereiro de 2002.

Kami yanomae yama ki hereãmuuwi tëhë ã oni.

Hapë naha yama ki kutaoma.

Koyopi tëhëri pëxë, Okarasipi tëhëri pëxë, Apiahiki tëhëri pëxë, Piau tëhëri pëxë, Xiroxiro tëhëri pëxë, Watoriki tëhëri pëxë, inaha kure yama kini *reunião* yama a thama.

Kami yanomae yama ki nomã kōo pihioimi yaro ipa *documento* yama a thaprarema.

Kami yama kini Urihi tëhëri yama pë prahamã pihioimi yaro, kami yanomae yama kini *reunião* yama a thaprarema. Hwei tëhë kami yanomae yama kini napë *enfermeiro* yama pë prahamã pihioimi. Urihi a ka kiini yanomae yama ki yai kohipë pairiprai yaro.

Winaha *Governo Brasília* tëhëri wama ki pihhi huu tha? Kami yanomae wamare ki pairiprai kōo tha?

Pree yanomae yama ki ka kutarenaha yama ki xuhurumu yaro. Kaho napë wama kini *dinheiro* wama a waisipëmã yaro yama ki xuhurumu.

Ipa *documento* yama noa weemomã piyëkuu kaho napë wama kiha.

Kami yanomae yama ki ihiru pë kua yaro, kaho napë wama kiha ipa *documento* yama a ximã pihio yaro.

Hōyamë yama ki noa xaari thayuu, inaha tëhë kua yaro, kami yanomae yama kini *dinheiro* yama a nakai kōo pihio yaro, yama ki hereãmuu, yama ki nomã kōo pihioimi yaro.

Witi tëhëha kami yanomae yama kini *dinheiro* yama a nakai tha? Kaho napë wama ki pihhi kunomai!

Kami yanomae yama kini pë kua xoa, yama ki hwii pë kua xoa, yama ki hepara pë kua xoa, yama ki ihiru pë kua xoa, yama ki yesi pë kua xoa, yama ki xii pë kua xoa, yama ki hepara pë warohō kua xoa yaro.

Kami yanomae pata yama kini kaho napë pata wama ki ã yai hiriiprai pihio hweha yama tëhë ã tirakema.

Toototobi, 07 março de 2002.

Prezado meu amigo Bruce Albert

Ai tëhë ã

Nós estamos escrevendo esta carta para você.

Hwei tëhë pata tëhë pëxë yama ki noa thayoma. Yutuha napë pëni yama ki iyë ka toanihi, ihi tëhë ãha pata yama tëhë pë yëmakamama.

Pata tëhë pë ã iyë ha hirimorini yama ki pree xuhurumayama. Napë pëni yama ki iyë toai puoheta yama ki pihhi kuma maki yama tëhë pree hiirema. Hwei tëhë ai pata tëhë pë nomao hikiokema yaro thuë tëhë pëxë oxë tëhë pëxë, ihi tëhë pë iyëha yama ki pree xuhurumayama. Kuë yaro kami yanomae yama ki iyë koamu pihio. Yama ki xuhurumapru pihio yaro. Napë wama kini wamare ki iyë noamanomai! Kami yanomae yamaki iyë koamu!

Napë wama kini yanomae wamare ki iyë komapi tëhë mauha yama ki iyë riamu pihio yaro. Ihi tëhë yama ki xuhurumu maprarie.

Napë wama kini wamare ki iyë koama pihio mao tëhë *dinheiro* wãroho yama a peximai. 60.000 *dólares* yama kiki nakai pihio, kaho napë wama kini *antropólogo* wama kiha. Kaho napë wama kini *dinheiro* wama kiki noamaï tëhë kami yanomae yama kini napë pata pëha *processo* yama a thapramai pihio napë pata pëha.

Lourenço Yoína

Ai tëhë ã

Conselho Distrital Yanomami

Hwei tëhë dia 23 de março de 2002.

Conselheiros tëhë pë hereamuwi tëhë ã. Hekura yanoha tëhë pë waroho hereamu paxiowi tëhë ã.

Ihi kami proheso yani *Conselho Local* ya tëhë pë kahiki a oni thaprarema.

Pata *FUNASA* a noa thawihi tëhë ã oni yano kiki kutaopënahã *Conselho* tëhë pë kutaowi tëhë pë kahiki a oni.

Yanomae yama kihami napë pë kiaiwi *Conselheiros* tëhë pëni *FUNASA* eha napë pë nakaiwihi tëhë ã oni ya tëhë ã thaprarema. *Conselho* tëhë pëni *FUNASA* a pihhi xaariramaiwihi tëhë ã.

Kaho pata *FUNASA* wa kutaani kami yanomae yama kihami napë pëni wamare ki hwirimaiwi. Wa pë ximai piyëku *Conselheiros* tëhë pëni noa thawihi tëhë ã oni.

Keni Karixa

Ai tëhë ã

PAY - Projeto Agro-Florestal Yanomami

Awei, puu thatima kami yanomae yama ki kupru pihio yaro.

Awei, waiha, yaniki yama ki pihhi moyamiprario tëhë puu yama upë thai tarari tëhë.

Awei, hwei tëhë kami yanomae yama ki pihhi hëtemuu pihio kotaimi. Awei, hapa yama ki pihhi komi mohotio hikioma yaro hwei tëhë kohipë esitutamuu pihio. Hwei tëhë napë yama tëhë uëai pihio yaro. Awei, kami yama ki pihhi moyamipru pihio. Awei, kami yama ki kiai puoimi yaro *dinheiro* pë hipi yarohe, kuwë yaro kami yama ki yaximu tëhë wënaha yama ki kuapë tha? Waiha, yanikini, yama ki moyamiprario.

Lourenço Yoína

